

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Sote-uudistus

Aluevaltuutetun opas

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	Julkaistu	2.11.2021
Lisätietojen antajat	Suunnittelija Silvia Ylikulju, sosiaali- ja terveysministeriö, p. 0295163650, etunimi.sukunimi(at)gov.fi Neuvotteleva virkamies Salme Kallinen, sosiaali- ja terveysministeriö, p. 0295163290, etunimi.sukunimi(at)gov.fi		
Kieli	Suomi	Sivumäärä	38
Tiivistelmä	Opas on suunniteltu aluevaaleissa ehdolle asettuvien ja aluevaltuutettujen tietolähteeksi ja työn tueksi. Aluevaltuutetut päättävät muun muassa hyvinvointialueen ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategiasta, pelastustoimen palvelutasosta, hyvinvointialueen taloudesta ja jäsenten valitsemisesta toimielimiin. Ensimmäisen aluevaltuuston toimikausi alkaa 1.3.2022 ja päättyy 31.5.2025. Jatkossa aluevaltuuston toimikausi on neljä vuotta. Aluevaaleissa vaalipiirinä on hyvinvointialue. Ehdokkaat asetetaan koko hyvinvointialueelle, äänestäjät äänestävät vain oman hyvinvointialueensa ehdokkaita ja tulos lasketaan hyvinvointialuekohtaisesti. Vuoden 2023 alusta lukien vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä 21 hyvinvointialueelle. Aluevaalit järjestetään kaikilla hyvinvointialueilla. Helsingin kaupungilla säilyy sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu. Näin ollen helsinkiläiset eivät äänestä aluevaaleissa. Helsingissä kuitenkin järjestetään ennakkoäänestys ja laitosäänestys muiden hyvinvointialueiden äänioikeutetuille. Oppaassa kuvataan: 1) hyvinvointialue, sen tehtävät ja rahoituspohja; 2) hyvinvointialueen suhdetta kuntiin, yrityksiin ja järjestöihin; 3) hyvinvointialueen päätöksentekuelimet ja päätöksentekoprosessit; 4) hyvinvointialueen demokratiaa ja osallisuutta. Oppaan lopussa on hyödyllisiä linkkejä ja lukemistoa.		

Sisällysluettelo

Lukijalle	4
1 Hyvinvointialue	6
1.1 Hyvinvointialueen tehtävät	9
1.2 Hyvinvointialuestrategia	9
1.3 Palvelustrategia	10
1.4 Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen	10
1.5 Hyvinvointialueiden keskinäinen yhteistyö	11
1.6 Pelastustoimen järjestäminen	12
1.7 Hyvinvointialueiden ohjaus	12
1.8 Hyvinvointialueiden rahoitus ja talous	16
1.9 Hyvinvointialue työnantajana	18
2 Hyvinvointialueen suhde kuntiin, yrityksiin ja järjestöihin	19
2.1 Hyvinvointialueen suhde kuntiin	19
2.2 Hyvinvointialueen suhde yrityksiin	21
2.3 Hyvinvointialueen suhde järjestöihin	22
3 Päätöksenteko	24
3.1 Asukkaiden äänioikeus	24
3.2 Alueen toimielimet	25
3.2.1 Aluevaltuusto	25
3.2.2 Aluehallitus	27
3.2.3 Tarkastuslautakunta	28
3.2.4 Kansalliskielilautakunta ja saamen kielen lautakunta	28
3.3 Hyvinvointialuejohtaja	29
3.4 Luottamushenkilöt	29

3.5	Kokouskäytännöt.....	31
3.6	Sähköinen päätöksentekomenettely	31
4	Demokratian edistäminen	33
4.1	Hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimet	33
4.2	Asukkaiden osallisuus ja demokratia	33
4.3	Asukasosallisuuden hyödyt	34
4.4	Viestintä	35
	Loppusanat	37
	Linkkejä ja lukemistoa	38

Lukijalle

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman (10.12.2019) mukaan toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus. Uudistus on Suomen historian yksi merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista. Vuoden 2023 alusta lukien vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä 21 hyvinvointialueelle. Poikkeuksena on Helsingin kaupunki, jolla säilyy sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu. Lisäksi HUS-yhtymällä on erikseen säädetty järjestämisvastuu erikoissairaanhoidon liittyvistä tehtävistä omalla alueellaan.

Uudistuksessa on kyse sekä palvelujen rakenteellisesta että sisällöllisestä uudistamisesta. Tavoitteena on:

- turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut hyvinvointialueella asuville,
- parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta,
- kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja,
- turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti,
- vastata ikääntymisen ja syntyvyyden laskun aiheuttamiin haasteisiin ja
- hillitä kustannusten kasvua.

Hyvinvointialueilla toimintarakenteita ja -tapoja luodaan ihmislähtöisten palvelukokonaisuuksien aikaansaamiseksi. Tavoitteena on perus- ja erityistason palvelujen entistä parempi yhteentoimivuus, samoin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja pelastustoimen palvelujen saumattomuus. Hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyössä painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, mikä vähentää tarvetta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Tämä opas on suunniteltu aluevaltuutettujen ja aluevaaleissa ehdolle asetettujen tueksi.

Aluevaltuutettuna päätät muun muassa

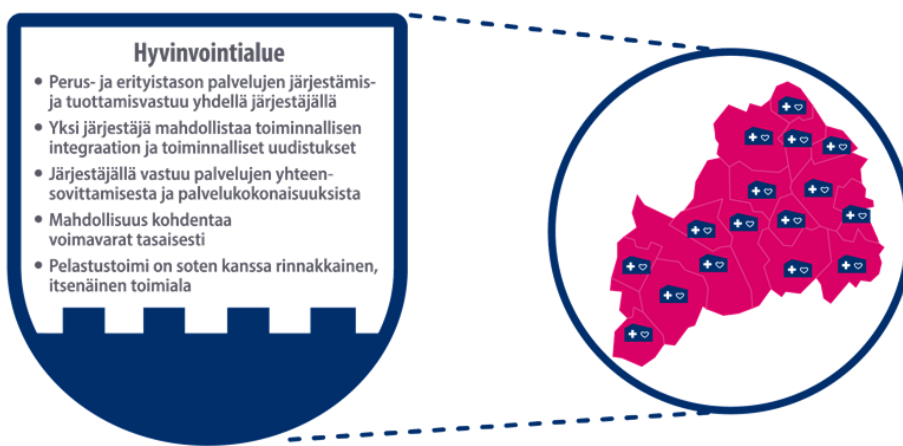
- hyvinvointialue- ja palvelustrategiasta, kuten palveluverkoston periaatteista,
- pelastustoimen palvelutasosta,
- hyvinvointialueen talousarviosta ja taloussuunnitelmasta eli siitä, mihin rahoja suunnataan ja
- jäsenten valitsemisesta toimielimiin.

Oppaan ensimmäisessä luvussa kuvataan hyvinvointialue, sen tehtävät ja rahoituspohja. Toinen luku käsittelee hyvinvointialueen suhdetta kuntiin, yrityksiin

ja järjestöihin. Kolmannessa luvussa perehdytään hyvinvointialueen päätöksentekaelimiin ja päätöksentekoprosessiin. Neljäs luku käsittelee demokratiaa ja osallisuutta. Lopussa on vielä hyödyllisiä linkkejä ja lukemistoa.

1 Hyvinvointialue

Hyvinvointialue on julkisoikeudellinen yhteisö, jolla on alueellaan itsehallinto. Hyvinvointialueille siirtyy sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu 1.1.2023 alkaen. Hyvinvointialue tytäryhteisöineen (näiden toimialana voi olla esim. kiinteistöhallinto tai pesulatoiminta) muodostaa hyvinvointialuekonsernin. Hyvinvointialueen toiminta käsittää hyvinvointialueen ja hyvinvointialuekonsernin toiminnan lisäksi muun omistukseen, sopimukseen ja rahoittamiseen perustuvan toiminnan.

Kuva 1. Järjestämisvastuu siirtyy kunnista hyvinvointialueille

Hyvinvointialueet on perustettu lakien vahvistamisen jälkeen 1. heinäkuuta 2021. HUS-yhtymä perustetaan Uudenmaan hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin valtuustojen hyväksymällä perussopimuksella vuonna 2022. Ennen aluevaltuustojen aloittamista 1.3.2022 toimeenpanosta vastaa väliaikainen toimielin, jonka kokoonpanosta alueella on yhteisesti sovittu. Väliaikainen valmistelutoimielin johtaa hyvinvointialueen toiminnan ja hallinnon käynnistämisen valmistelua ja käyttää sitä koskevaa päätösvaltaa aluevaltuuston toimikauden alkuun asti. Väliaikaiset valmistelutoimielimet ovat aloittaneet viimeistään 1.9.2021.

Hyvinvointialueet muodostuvat pääosin nykyisen maakuntajaon pohjalta. Uudenmaan maakunta on kuitenkin jaettu neljään hyvinvointialueeseen. Näiden lisäksi Helsingin kaupungilla on palvelujen järjestämisvastuu.

Hyvinvointialueet ovat:

1. **Etelä-Karjalan hyvinvointialue** muodostuu Imatran, Lappeenrannan, Lemin, Luumäen, Parikkalan, Rautjärven, Ruokolahden, Savitaipaleen ja Taipalsaaren kunnista.
2. **Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue** muodostuu Alajärven, Alavuden, Evijärven, Ilmajoen, Isojoen, Isonkyrön, Karijoen, Kauhajoen, Kauhavan, Kuortaneen, Kurikan, Lappajärven, Lapuan, Seinäjoen, Soinin, Teuvan, Vimpelin ja Ähtärin kunnista.
3. **Etelä-Savon hyvinvointialue** muodostuu Enonkosken, Hirvensalmen, Juvan, Kangasniemen, Mikkelin, Mäntyharjun, Pertunmaan, Pieksämäen, Puumalan, Rantasalmen, Savonlinnan ja Sulkavan kunnista.
4. **Itä-Uudenmaan hyvinvointialue** muodostuu Askolan, Lapinjärven, Loviisan, Myrskylän, Porvoon, Pukkilan ja Sipoon kunnista.
5. **Kainuun hyvinvointialue** muodostuu Hyrynsalmen, Kajaanin, Kuhmon, Paltamon, Puolangan, Ristijärven, Sotkamon ja Suomussalmen kunnista.
6. **Kanta-Hämeen hyvinvointialue** muodostuu Forssan, Hattulan, Hausjärven, Humppilan, Hämeenlinnan, Janakkalan, Jokioisten, Lopen, Riihimäen, Tammelan ja Ypäjän kunnista.
7. **Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue** muodostuu Halsuan, Kannuksen, Kaustisen, Kokkolan, Lestijärven, Perhon, Toholammin ja Vetelin kunnista.
8. **Keski-Suomen hyvinvointialue** muodostuu Hankasalmen, Joutsan, Jyväskylän, Jämsän, Kannonkosken, Karstulan, Keuruun, Kinnulan, Kivijärven, Konneveden, Kyyjärven, Laukaan, Luhangan, Multian, Muuramen, Petäjäveden, Pihtiputaan, Saarijärven, Toivakan, Uuraisten, Viitasaaren ja Äänekosken kunnista.
9. **Keski-Uudenmaan hyvinvointialue** muodostuu Hyvinkään, Järvenpään, Nurmijärven, Mäntsälän, Tuusulan ja Pornaisten kunnista.
10. **Kymenlaakson hyvinvointialue** muodostuu Haminan, Kotkan, Kouvolan, Miehikkälän, Pyhtään ja Virolahden kunnista.
11. **Lapin hyvinvointialue** muodostuu Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Keminmaan, Kittilän, Kolarin, Muonion, Pelkosenniemen, Pellon, Posion, Ranuan, Rovaniemen, Sallan, Savukosken, Simon, Sodankylän, Tervolan, Tornion, Utsjoen ja Ylitornion kunnista.
12. **Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue** muodostuu Espoon, Hangon, Inkoon, Karkkilan, Kauniaisten, Kirkkonummen, Lohjan, Raaseporin, Siuntion ja Vihdin kunnista.
13. **Pirkanmaan hyvinvointialue** muodostuu Akaan, Hämeenkyrön, Ikaalisten, Juupajoen, Kangasalan, Kihniön, Kuhmoisten, Lempäälän,

Mänttä-Vilppulan, Nokian, Oriveden, Parkanon, Pirkkalan, Punkalaitumen, Pälkäneen, Ruoveden, Sastamalan, Tampereen, Urjalan, Valkeakosken, Vesilahden, Virtain ja Ylöjärven kunnista.

- 14. Pohjanmaan hyvinvointialue** muodostuu Kaskisten, Korsnäsin, Kristiinankaupungin, Kruunupyyn, Laihian, Luodon, Maalahden, Mustasaaren, Närpiön, Pedersören, Pietarsaaren, Uusikaarlepyyn, Vaasan ja Vöyrin kunnista.
- 15. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue** muodostuu Heinäveden, Ilomantsin, Joensuun, Juuan, Kiteen, Kontiolahden, Lieksan, Liperin, Nurmeksen, Outokummun, Polvijärven, Rääkkylän, Tohmajärven ja Valtimon kunnista.
- 16. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue** muodostuu Alavieskan, Haapajärven, Haapaveden, Hailuodon, Iin, Kalajoen, Kempeleen, Kuusamon, Kärsämäen, Limingan, Lumijoen, Merijärven, Muhoksen, Nivalan, Oulaisen, Oulun, Pudasjärven, Pyhäjoen, Pyhäjärven, Pyhännän, Raahen, Reisjärven, Sievin, Siikajoen, Siikalatvan, Taivalkosken, Tyrnävän, Utajärven, Vaalan ja Ylivieskan kunnista.
- 17. Pohjois-Savon hyvinvointialue** muodostuu Iisalmen, Joroisten, Kaavin, Keiteleen, Kiuruveden, Kuopion, Lapinlahden, Leppävirran, Pielaaveden, Rautalammin, Rautavaaran, Siilinjärven, Sonkajärven, Suonenjoen, Tervon, Tuusniemen, Varkauden, Vesannon ja Vieremän kunnista.
- 18. Päijät-Hämeen hyvinvointialue** muodostuu Asikkalan, Hartolan, Heinolan, Hollolan, Iitin, Kärkölän, Lahden, Orimattilan, Padasjoen ja Sysmän kunnista.
- 19. Satakunnan hyvinvointialue** muodostuu Euran, Eurajoen, Harjavalan, Huittisten, Jämijärven, Kankaanpään, Karvian, Kokemäen, Merikarvian, Nakkilan, Pomarkun, Porin, Rauman, Siikaisten, Säkylän ja Ulvilan kunnista.
- 20. Vantaan ja Keravan hyvinvointialue** muodostuu Vantaan ja Keravan kaupungeista.
- 21. Varsinais-Suomen hyvinvointialue** muodostuu Auran, Kaarinan, Kemiönsaaren, Koski Tl:n, Kustavin, Laitilan, Liedon, Loimaan, Marttilan, Maskun, Mynämäen, Naantalin, Nousiaisten, Oripään, Paimion, Paraisien, Pyhärannan, Pöytyän, Raisen, Ruskon, Salon, Sauvon, Someron, Taivassalon, Turun, Uusikaupungin ja Vehmaan kunnista.

1.1 Hyvinvointialueen tehtävät

Hyvinvointialueelle siirtyy sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu 1.1.2023 alkaen.

Hyvinvointialue voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelunsa tuottamalla ne itse tai yhteistoiminnassa muiden hyvinvointialueiden kanssa, hankkia ne muilta palveluntuottajilta tai järjestää palvelut palvelusetelilain ([569/2009](#)) perusteella.

Hyvinvointialue voi ottaa hoitaakseen alueellaan sen lakisääteisiä tehtäviä tukevia muita tehtäviä, kuten kansainvälinen toiminta sekä hyvinvointialueiden keskinäinen edunvalvonta. Hyvinvointialueen itselleen ottaman tehtävän hoitaminen ei saa vaarantaa laajuudeltaan sen lakisääteisten tehtävien hoitamista.

Hyvinvointialue voi alueellaan tai yhdessä toisen hyvinvointialueen kanssa harjoittaa vähäriskistä liiketoimintaa, joka tukee sen lakisääteisten tehtävien toteuttamista. Hyvinvointialueesta annetussa laissa ([611/2021](#)) säädetään myös hyvinvointialueen toiminnasta kilpailutilanteessa markkinoilla. Hyvinvointialueen tuottaessa palveluja kilpailutilanteessa markkinoilla sen tulee pääsääntöisesti yhtiöittää toimintansa.

Uudistusta koskevan voimaantulolain ([616/2021](#)) mukaan hyvinvointialue voi ottaa hoitaakseen määrääjäksi ympäristöterveydenhuollon tehtävät alueen kuntien kanssa tehtävän sopimuksen perusteella. Kuntien tulee tällöin osoittaa tehtävän hoidon edellyttämä täysimääräinen rahoitus. Laissa säädetään kuntien päätöksien ja siirtosopimuksen määrärajoista.

1.2 Hyvinvointialuestrategia

Hyvinvointialueella on oltava strategia, jossa aluevaltuusto päättää hyvinvointialueen toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista.

Hyvinvointialueen strategiassa tulee ottaa huomioon:

1. asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen hyvinvointialueen tehtäväalalla;
2. palvelujen järjestämistä ja tuottamista koskevat strategiset linjaukset;
3. hyvinvointialueen tehtäviä koskevissa laeissa säädetyt palvelutavoitteet;
4. omistajapolitiikka;
5. henkilöstöpolitiikka;
6. asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

Hyvinvointialueen strategian tulee perustua arvioon hyvinvointialueen tilanteesta strategian laatimishetkellä sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista hyvinvointialueen tehtävien toteuttamiseen. Strategiaa tulee määritellä myös sen toteutumisen arviointi ja seuranta.

Hyvinvointialuestrategia tulee ottaa huomioon hyvinvointialueen talousarvion ja –suunnitelman laatimisessa. Strategia tarkistetaan vähintään kerran aluevaltuuston toimikaudessa.

1.3 Palvelustrategia

Hyvinvointialueen on laadittava taloutensa ja toimintansa suunnittelua ja johtamista varten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategia osana hyvinvointialuestrategiaa. Palvelustrategiassa on otettava huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet.

Palvelustrategiassa hyvinvointialue päättää järjestämisvastuulleen kuuluvan sosiaali- ja terveydenhuollon pitkän aikavälin tavoitteet. Lisäksi hyvinvointialue asettaa palvelustrategiassa tavoitteet sille, miten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut toteutetaan ottaen huomioon hyvinvointialueen asukkaiden tarpeet, paikalliset olosuhteet, palvelujen saatavuus ja saavutettavuus sekä kustannusvaikuttavuus. Hyvinvointialueen on julkaistava palvelustrategiansa julkisessa tietoverkossa.

1.4 Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen

Hyvinvointialue toimii sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäjänä ja pääasiallisena tuottajana. Kunnat ja hyvinvointialue toimivat yhteistyössä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Yksityiset toimijat ja kolmas sektori täydentävät julkisia sosiaali- ja terveystalouksia. Lait mahdollistavat palvelujen tuottamisen monituottajamallilla.

Kuva 2. Palvelujen järjestämisvastuun sisältö ja edellytykset sen kantamiseen

1.5 Hyvinvointialueiden keskinäinen yhteistyö

Hyvinvointialueet voivat tehdä yhteistyötä toistensa kanssa muun muassa perustamalla yhteisen toimielimen tai viran, sopimalla viranomaistehtävän hoitamisesta tai tehdä keskinäisen ostopalvelusopimuksen. Lisäksi hyvinvointialueet voivat perustaa hyvinvointiyhtymän tuottamaan tukipalveluja (esim. kiinteistöhuolto, turvallisuuspalvelut ja ravintohuolto). Laissa hyvinvointialueen järjestämisvastuulle säädettyjä tehtäviä ei voi siirtää hyvinvointiyhtymälle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä ja yhteistyötä varten muodostetaan viisi yhteistyöaluetta. Jokainen hyvinvointialue kuuluu, asetuksella tarkemmin määriteltyn, yhteistyöalueeseen. Jokaisella yhteistyöalueella on yksi yliopistollista sairaalaa ylläpitävä hyvinvointialue (poikkeuksena Helsingin kaupunki ja Uudenmaan hyvinvointialueet). Yliopistollista sairaalaa ylläpitävät hyvinvointialueet sekä HUS-yhtymä kuuluvat eri yhteistyöalueisiin.

Yhteistyöalue ei ole oikeushenkilö eikä sillä ole palvelujen rahoitus- ja/tai järjestämisvastuuta, vaan hyvinvointialueet vastaavat yhteistyön sisällöstä sekä tarvittavista hallinnollisista päätöksistä, joita yhteistyön toteuttaminen ja rahoittaminen edellyttävät.

Samaan yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden tulee laatia keskinäinen yhteistyösopimus valtuustokausittain. Sopimuksen tarkoituksena on varmistaa yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden työnjako, yhteistyö

ja yhteensovittaminen siltä osin kuin se on tarpeellista hyvinvointialueiden lakisääteisten tehtävien toteutumisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuuden turvaamiseksi. Lisäksi kaksikielisten hyvinvointialueiden on tehtävä keskinäinen yhteistyösopimus ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävät hyvinvointialueet ja HUS-yhtymä hoitavat yhteistyösopimuksen laatimisen edellyttämät hallintotehtävät. Hyvinvointialueiden yhteistyösopimus on hyväksyttävä ensimmäisen kerran viimeistään vuoden 2025 loppuun mennessä.

1.6 Pelastustoimen järjestäminen

Pelastustoimi säilyy uudistuksessa itsenäisenä ja erillisenä, sosiaali- ja terveystoimen kanssa rinnakkaisena toimialana. Kansalaisille pelastustoimen uudistus näkyy yhdenmukaisempina ja laadukkaimpina palveluina koko maassa.

Pelastuslaitokset hoitavat pelastustoimen tehtävät hyvinvointialueella. Pelastustoimen tehtävien lisäksi pelastuslaitokset voivat edelleen tuottaa ensihoitopalveluita terveydenhuollolle, jos hyvinvointialue niin päättää. Tällä hetkellä pelastuslaitokset hoitavat vuosittain noin 100 000 pelastustoimen hälytystehtävää ja 500 000 kiireellistä ensihoitotehtävää. Uudistuksessa turvataan pelastustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen tiivis keskinäinen yhteys synergiaedun tuottamiseksi ensihoidossa.

Uudistuksen myötä valtion strateginen ohjaus pelastustoimessa vahvistuu. Vahvempi valtakunnallinen ohjaus parantaa entistä yhdenmukaisempien ja siten yhdenvertaisempien pelastustoimen palveluiden tuottamista koko maassa. Lisäksi uudistuksen tavoitteena on kehittää pelastustoimen toimintaa valtakunnallisena järjestelmänä niin, että järjestelmä toimii yhtenäisesti myös häiriötilanteissa, suuronnettomuuksissa ja poikkeusoloissa.

Aluehallintovirastot valvovat ja arvioivat alueen pelastustoimea ja sen palvelutasoa, jonka tulee vastata kansallisia, alueellisia ja paikallisia tarpeita sekä onnettomuusuhkia.

1.7 Hyvinvointialueiden ohjaus

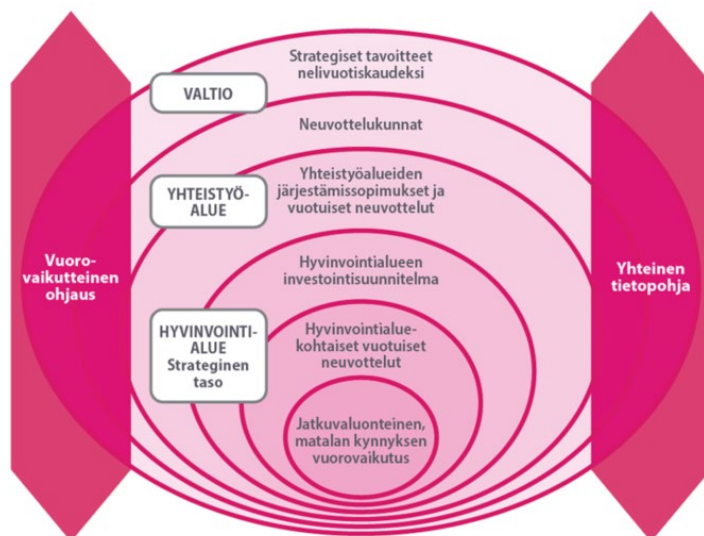
Ohjausneuvottelut tukevat hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämistä. Valtion ohjaus on strategisen tason ohjauksena, joka keskittyy hyvinvointialueen järjestämistehtäviin. Ohjauksella ei puututa yksityiskohtaisesti tai velvoittavasti hyvinvointialueen tehtäviin ja palvelutuotantoon.

Hyvinvointialueiden ja sosiaali- ja terveysministeriön välillä käydään vuosittain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevat ohjausneuvottelut. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa valtakunnallisesta sosiaali- ja terveyspolitiikasta, sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten tavoitteiden valmistelusta ja niiden huomioon ottamisesta hyvinvointialueiden toiminnan ohjauksessa. Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi lainsäädäntöä täydentävät sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset strategiset tavoitteet.

Sosiaali- ja terveysministeriö laatii vuosittain valtakunnallisen selvityksen, jossa arvioidaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaista toteutumista ja rahoituksen tason riittävyyttä. Selvityksessä hyödynnetään Terveiden ja hyvinvointin laitoksen tekemää asiantuntija-arviota väestön palvelutarpeesta ja siihen vastaamisesta, palvelujen saatavuudesta, laadusta ja vaikuttavuudesta sekä kustannuskehityksestä.

Pelastustoimen yleinen johtaminen, ohjaus ja valvonta kuuluvat sisäministeriölle. Sisäministeriön tehtävänä on huolehtia pelastustoimen valtakunnallisista valmisteluista ja järjestelyistä sekä kehittää eri ministeriöiden ja toimialojen yhteistoimintaa pelastustoimessa.

Hyvinvointialueiden ja sisäministeriön välillä käydään vuosittain pelastustoimen järjestämistä koskevat ohjausneuvottelut. Lisäksi sisäministeriön yhteyteen perustetaan pelastustoimen neuvottelukunta, johon osallistuvat hyvinvointialueiden ohjauksesta vastaavat ministeriöt sekä hyvinvointialueet. Valtioneuvosto vahvistaa pelastustoimen valtakunnalliset strategiset tavoitteet nelivuotiskaudeksi. Tavoitteet muodostavat viitekehyksen valtakunnalliselle pelastustoimen ohjaukselle. Valtioneuvoston asetuksella voidaan lisäksi säätää joidenkin pelastustoimen erityistehtävien kokoamisesta yhden tai useamman hyvinvointialueen hoidettavaksi.

Kuva 3. Hyvinvointialueen strategisen ohjauksen tasot

Valtioneuvosto asettaa kolme **neuvottelukuntaa** nelivuotiskaudeksi. Jäseninä ovat hyvinvointialueet ja ohjaavat ministeriöt.

1. Valtiovarainministeriön (VM) yhteyteen perustetaan hyvinvointialue-talouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Sen tarkoituksena on itse-hallinnon toteutumisen seuranta ja arviointi sekä hyvinvointialue-talouden finanssipoliittisen ohjauksen tukeminen.
2. Sisäministeriön (SM) yhteyteen perustetaan pelastustoimen neu-vottelukunta, jonka tarkoituksena on pelastustoimen toteutumisen seuranta ja arviointi sekä pelastustoimen kansallinen ohjauksen tu-keminen.
3. Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) yhteyteen perustetaan sosi-aali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta. Sen tarkoituksena on so-siaali- ja terveydenhuollon toteutumisen seuranta ja arviointi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen ohjauksen tukeminen.

Ministeriöiden ja yhteistyöalueiden välisissä neuvotteluissa seurataan ja arvioidaan vuosittain myös hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen to-teutumista. Valtioneuvostolla on toimivalta päättää hyvinvointialueiden yhteis-työsopimuksesta ja sen sisällöstä, jos hyvinvointialueet eivät pääse sopimuk-seen yhteistyösopimuksen sisällöstä tai jos yhteistyösopimuksessa ei ole sovittu lain edellyttämistä asioista siten, että se turvaisi hyvinvointialueiden laki-sääteisten tehtävien toteutumisen tai sosiaali- ja terveydenhuollon kustannus-vaikuttavuuden.

Hyvinvointialueen on vuosittain laadittava **investointisuunnitelma** seuraavaa tilikautta seuraavien neljän tilikauden aikana aloitettavista hyvinvointialuekonsernin investoinneista ja niiden rahoituksesta. Investointeihin rinnastetaan myös investointeja vastaavat pitkäaikaiset vuokrasopimukset. Investointisuunnitelmaa koskeva esitys on toimitettava valtiovarainministeriölle, sosiaali- ja terveysministeriölle ja sisäministeriölle kalenterivuoden loppuun mennessä. STM ja SM päättävät kukin oman vastuualueensa osasuunnitelman hyväksymisestä. Hyväksytty osasuunnitelma on edellytyksenä uusille investoinneille ja omaisuuden luovutuksille. Hyvinvointialue voi rahoittaa investoinnit pitkäaikaisella lainalla ainoastaan valtioneuvoston sille myöntämään lainanottovaltuuteen perustuen. Investointisuunnitelma ei saa olla ristiriidassa hyvinvointialueen lainanottovaltuuden kanssa.

Valtiovarainministeriön johdolla ei järjestetä erillisiä hyvinvointialuekohtaisia neuvotteluja vaan VM:n edustajat osallistuvat STM:n ja SM:n toteuttamiin hyvinvointialuekohtaisiin neuvotteluihin varmistaen hyvinvointialueiden finanssiohjauksen neuvotteluissa. Uudistuksessa pyritään varmistamaan poliittisesti asetettujen tavoitteiden ja toimintaan kohdistuvien odotusten sekä niihin käytettävissä olevien taloudellisten ja muiden resurssien tasapaino. Tämä edellyttää toiminnan ja talouden ohjausta kokonaisuutena sekä valtion että hyvinvointialueiden tasolla. Jotta toiminnan ja talouden ohjaus eivät ole ristiriidassa keskenään, STM, SM ja VM tekevät läheistä yhteistyötä.

Vuotuisten ohjausneuvottelujen tai valtion ohjauksen yhteisen tietopohjan perusteella voidaan todeta tarve hyvinvointialueen **lisärahoitukseen**. Hyvinvointialueella on oikeus saada valtiolta lisärahoitusta, jos sille tulevan rahoituksen taso ei turvaa alueella perustuslain mukaisia riittäviä sote-palveluja tai perusoi-keuksiin kytkeytyviä pelastustoimen palveluja. Lisärahoituksesta päättää valtioneuvosto ja sille voidaan asettaa palvelujen vaikuttavuutta, laatua, määrää tai järjestämisen tehokkuutta koskevia ehtoja. Lisärahoitusta voidaan myöntää hyvinvointialueen hakemukseen perustuen tai VM:n, STM:n tai SM:n aloitteesta.

Hyvinvointialueen **arviointimenettely** voi käynnistyä VM:n päätöksellä hyvinvointialueen talouden heikennyttyä tai jos hyvinvointialueen kyky järjestää palveluja on vaarantunut. Hyvinvointialueen talouteen liittyvä arviointimenettely voidaan käynnistää kattamattoman alijäämän perusteella tai jos eräät konserni-tilinpäätöksen tunnuslukujen laissa säädetty raja-arvot täyttyvät. Arviointimenettely voidaan myös käynnistää, jos hyvinvointialueelle on myönnetty lisälainanottovaltuus taikka kaksi kertaa kolmen peräkkäisen tilikauden aikana lisärahoitusta.

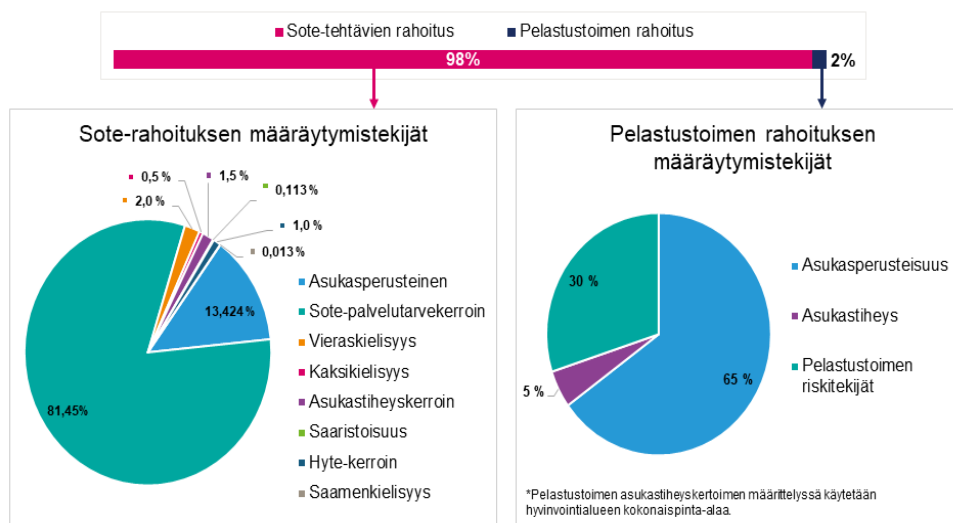
Arviointimenettelyssä valtio ja hyvinvointialue arvioivat hyvinvointialueen taloudellisia sekä sosiaali- ja terveystalouden palvelujen ja pelastustoimen palvelujen järjestämiseen liittyviä edellytyksiä selvittää tehtävistään. Arviointimenettely voi johtaa hyvinvointialueen muuttamista koskevaan aluejakoselvitykseen ja viimekädessä hyvinvointialueen muuttamiseen. STM:llä aloiteoikeus arviointimenettelyä käynnistämiseksi, jos hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto tai pelastustoimi on ilmeisesti vaarantunut:

- vähintään kahtena kolmesta peräkkäisestä kalenterivuodesta
- Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitoksen tai aluehallintoviraston asiantuntija-arvioiden tietoihin perustuen
- huomioiden kaikkien hyvinvointialueiden suoriutuminen.

Vuorovaikutuksellisuus lisääntyy tulevaisuudessa kaikilla ohjauksen tasoilla. Aidon luottamuksen syntyminen vaatii lakisääteisen yhteydenpidon (mm. vuosittaiset ohjausneuvottelut) lisäksi tiiviimpää, matalan kynnyksen yhteydenpitoa. Jatkuvaluonteinen vuorovaikutus pitää toimijoiden välistä luottamusta yllä tehokkaammin kuin vuosittaiset tapaamiset. Matalan kynnyksen vuorovaikutuksen lisäarvo on mahdollisuus keskustella syvällisemmin valtakunnallisten tavoitteiden taustoista sekä haastavista kysymyksistä esimerkiksi palveluverkoon tai integraatioon liittyen.

1.8 Hyvinvointialueiden rahoitus ja talous

Hyvinvointialueiden rahoitus perustuu aluksi pääosin valtion rahoitukseen. Rahoituksen määräytymistekijöissä otetaan huomioon alueiden väliset erot asukkaiden palvelutarpeissa ja palvelujen järjestämisen olosuhteissa. Hyvinvointialueiden verotusoikeutta selvitetään. Vuoden 2022 tasossa hyvinvointialueelle siirtyvien tehtävien kustannukset ovat noin 21 miljardia euroa. Summa vastaa noin kolmannesta valtion budjetista.

Kuva 4. Hyvinvointialueiden rahoituksen määräytymisperusteet

Hyvinvointialueet päättävät itsehallintonsa nojalla rahoituksen käytöstä ja kohdentamisesta. Rahoituksen on turvattava perustuslain edellyttämällä tavalla riittävien sosiaali- ja terveystalouden palvelujen sekä pelastustoimen järjestäminen. Hallitusohjelman mukaisesti uudistuksen yhtenä tavoitteena on myös kustannusten kasvun hillintä. Rahoitusmalli sisältää siten kannusteita kustannusten kasvun hallintaan, jolloin voidaan turvata myös osaltaan julkisen talouden kestävyys.

Valtion ja hyvinvointialueen välistä vuosittaista ohjaus- ja arviointiprosessia valmistellaan. Sen tarkoituksena on arvioida hyvinvointialueiden toimintaa ja rahoituksen riittävyyttä sekä rahoituslain kriteerien toimivuutta. Valtion ohjauksella ja vuotuisen ohjaus- ja arviointiprosessin avulla tunnistetaan ennakoivasti toimintaympäristössä tapahtuvia sekä paikallisia että valtakunnallisia muutoksia. Hyvän ennakkoinnin avulla palveluiden ja toimintatapojen kehittäminen on mahdollista myös taloudellisen tasapainon säilyttämiseksi.

Valtion rahoitusvastuusta johtuen hyvinvointialueen taloussuunnitelmassa ei rahoitustarvetta saa kattaa pitkäaikaisella lainalla. Poikkeuksena tähän kieltoon hyvinvointialueesta annetussa laissa säädetään hyvinvointialueen lainanottovaltuudesta. Valtioneuvosto päättää hyvinvointialueen tilikausittaisen valtuuden ottaa pitkäaikaista lainaa investointien rahoittamiseksi. Hyvinvointialueen lainanottovaltuus perustuu lähtökohtaisesti hyvinvointialueen taloudelliseen kantokykyyn ja on laskennallinen.

Valtioneuvosto muuttaa hyvinvointialueen lainanottovaltuutta, jos investointi on välttämätön hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvien palvelujen tuottamisen jatkuvuuden kannalta tai lainsäädännössä edellytetyjen palvelujen turvaamiseksi eikä investointitarvetta voida kattaa muulla tavoin. Lainanottovaltuuden muuttamisesta voidaan päättää hyvinvointialueen hakemuksesta tai

valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön tai sisäministeriön aloitteesta.

Hyvinvointialueen taloutta koskevien säännösten lähtökohtana on edellytys hyvinvointialueen talouden pysymisestä tasapainossa, jotta sillä on edellytykset huolehtia lainsäädännön edellyttämistä palveluista ja muista tehtävistä. Hyvinvointialueen taloussuunnitelma on laadittava siten, että se on tasapainossa tai ylijäämäinen viimeistään talousarviovuotta seuraavan toisen vuoden päättyessä. Hyvinvointialueesta annetussa laissa säädetään myös alijäämän kattamisvelvollisuudesta määrääjässä. Hyvinvointialueen taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien.

1.9 Hyvinvointialue työnantajana

Hyvinvointialueet tulevat olemaan suuria työnantajia. Vuoden 2023 alussa kuntien ja kuntayhtymien palveluksesta siirtyy hyvinvointialueille arviolta noin 216 000 sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen henkilöä. Uuden organisaation johtamisjärjestelmän sekä yhtenäisen henkilöstöpolitiikan luominen on keskeistä vuonna 2022. Aluevaltuusto linjaa hyvinvointialueen taloutta ja toimintaa luoden raamin aluehallituksen toiminnalle työnantajan edustajana ja henkilöstöpolitiikasta vastaavana toimijana.

Uudistusta koskevan lainsäädännön hyväksymisen yhteydessä tuli voimaan myös Laki kuntien ja hyvinvointialueiden työnantajaedunvalvonnan järjestämisestä ([630/2021](#)), jonka mukaisesti Kunta- ja hyvinvointialueiden työnantajat KT valvoo edustamiensa työnantajien etua. Kunnat, kuntayhtymät, hyvinvointialueet ja hyvinvointiyhtymät ovat KT:n jäseniä suoraan lain nojalla. Kuntien ja hyvinvointialueiden omistamat tai määräysvallassa olevat, laissa tarkemmin säädettyt yhtiöt, säätiöt ja osuuskunnat voivat niin halutessaan olla uuden työnantajaorganisaation jäsenyhteisöjä.

KT neuvottelee yhdessä alan pääsopijajärjestöjen kanssa hyvinvointialueille ja muille jäsenilleen omat työ- ja virkaehtosopimukset. Ensimmäinen sosiaali- ja terveydenhuollon työ- ja virkaehtosopimus (SOTE-sopimus) tuli voimaan 1.9.2021 ja on voimassa muiden kunta-alan sopimusten tavoin 28.2.2022 saakka. Hyvinvointialueille neuvotellaan tulevaisuudessa omat sopimuksensa.

KT tukee kuntia, kuntayhtymiä ja uusia hyvinvointialueiden työnantajia ohjeistuksilla, oppailla, koulutuksilla ja työnantajaverkostoilla niin sopimussisällöissä kuin työelämän kehittämisasioissa.

2 Hyvinvointialueen suhde kuntiin, yrityksiin ja järjestöihin

Sote-järjestämislain ([612/2021](#)) mukaan hyvinvointialueen on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyötä alueensa kuntien lisäksi hyvinvointialueen alueella hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Sen on myös edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Hyvinvointialueen on neuvoteltava vähintään kerran vuodessa yhdessä alueensa kuntien sekä muiden edellä mainittujen toimijoiden kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta. Hyvinvointialueen tulee siis turvata asukkaiden, palvelujen käyttäjien, järjestöjen ja muiden yhteisöjen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

2.1 Hyvinvointialueen suhde kuntiin

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen myötä yhdyspintojen merkitys korostuu jo pelkästään hallinnollisen rakenteen vuoksi. Kunta ja hyvinvointialue ovat molemmat tasavertaisia omia juridisia toimijoitaan, eivätkä toisilleen alisteisia.

Kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön toimivuus on erittäin tärkeää erityisesti palveluiden yhdyspinnoilla. Yhdyspinnoista puhutaan, kun korostetaan toisiinsa kiinteästi liittyvien palveluiden yhteyttä ja yhteistyötarpeita. Esimerkiksi yhdyspinta perusopetuksen ja oppilashuollon välillä on välttämätön oppilaiden hyvinvoinnin kannalta. Perusopetus on kuntien ja oppilashuolto hyvinvointialueiden vastuulla. Uudistuksen valmistelussa on siis tärkeää tunnistaa ne tehtäväkokonaisuudet, joita valmistellaan eri organisaatioissa ja sopia, miten niiden tekeminen jatkossa yhteisesti hoidetaan.

Kunnalla on merkittävä rooli muun muassa näissä tehtävissä:

1. Osaamisen ja kulttuurin edistäminen
 - Koulutus (varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus)
 - Vapaa sivistystyö
 - Taide-, kulttuuri- ja kirjastopalvelut
 - Liikuntapalvelut
 - Nuorisopalvelut

2. Elinympäristön kehittäminen

- Maapolitiikka
- Tieverkot, kaavoitus, liikenne
- Vesi- ja jätehuolto
- Ympäristönsuojelu
- Rakennusvalvonta ja asuntotoimi

3. Elinvoiman edistäminen

- Vetovoimaisuus
- Työttömyyden ehkäisy
- Elinkeinopolitiikka (yritysneuvonta, yritystontit, alueen markkinointi)
- Kotouttaminen

4. Paikallisen identiteetin ja demokratian edistäminen

- Monipuoliset osallistumismahdollisuudet
- Yhteisöllisyys
- Kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuudet
- Viestintä ja vuorovaikutus
- Asukkaiden omaehtoinen toiminta

Uudistus vaikuttaa merkittävästi kuntien toimintaan ja talouteen. Kuntien vastuulla säilyy asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen omassa toiminnassaan sekä ympäristöterveydenhuolto. Niillä alueilla, joilla on siirretty tai siirretään ympäristöterveydenhuollon tehtävät osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa, on mahdollisuus jatkaa toimintaa hyvinvointialueiden kanssa tehtävän sopimuksen perusteella.

Kunnan on strategisessa suunnittelussaan asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tavoitteet ja tavoitteita tukevat toimenpiteet. Päätöksenteossa tulee huomioida päätösten arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin. Kunnan eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi, ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on nimettävä vastuutaho.

Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Kunnassa on raportoitava kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä valtuustolle vuosittain. Lisäksi kunnassa on valmisteltava valtuustolle valtuustokausittain hyvinvointikertomus ja -suunnitelma edellä mainituista asioista.

Kunnan on toimitettava hyvinvointikertomus ja -suunnitelma hyvinvointialueelle ja julkaistava se julkisessa tietoverkossa. Kunnan, hyvinvointialueen ja Uudellamaalla HUS-yhtymän on toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi

yhteistyössä ja tuettava toisiaan asiantuntemuksellaan. Hyvinvointialueen ja sen alueen kuntien on neuvoteltava vähintään valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta.

2.2 Hyvinvointialueen suhde yrityksiin

Kunnat ovat hankkineet useita eri palveluja yksityisiltä yrittäjiltä. Jatkossa palvelut yksityisiltä yrittäjiltä ostaa kuntien tai kuntayhtymien sijasta hyvinvointialue. Kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä pelastustoi-
meen liittyvät voimassa olevat sopimukset siirtyvät hyvinvointialueille. Hyvinvointialueet tulevat tekemään hankintoja liittyen muun muassa tiloihin, materiaaleihin, laitteisiin, tietojärjestelmiin, hallintoon, kehittämiseen ja tukipalveluihin.

Monituottajuus on edelleen mahdollista lainsäädännön reunaehdot huomioiden. Palveluja voidaan hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta, jos se on tarpeen tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Hyvinvointialueen yhtiöt rinnastuvat sote-järjestämislaissa yksityisiin palveluntuottajiin tuottaessaan hyvinvointialueelle palveluja. Julkisomisteinen yhtiö ei ole rinnastettavissa viranomaistoimijaan.

Hankittavien palvelujen on oltava sisällöltään, laajuudeltaan ja määrälliseltä osuudeltaan sellaisia, että hyvinvointialue pystyy huolehtimaan kaikissa tilanteissa järjestämisvastuunsa asianmukaisesta toteuttamisesta. Hyvinvointialue voi hankkia kokonaisuudessaan lääketieteelliset tai hammaslääketieteelliset tukipalvelut sekä niihin liittyvän erityisosaamisen. Myös palveluseteliä voidaan käyttää.

Ostopalveluna ei saa hankkia järjestämisvastuun toteuttamiseen kuuluvia tehtäviä:

- julkisen vallan käyttöä sisältäviä palveluja (jollei muussa laissa erikseen toisin säädetä),
- sosiaalityötä,
- sosiaalipäivystystä,
- terveydenhuollon ympärivuorokautista päivystystä,
- ensihoitopalveluun kuuluvia järjestämistehtäviä.

Yksityisen palveluntuottajan palveluissa voidaan käyttää julkista valtaa, jos siitä on säädetty lailla erikseen (esim. lastensuojelulaissa ja kehitysvammalaissa säädetään rajoitustoimenpiteiden käytöstä).

Hyvinvointialueen palveluissa voidaan käyttää yksityiseltä palveluntuottajalta hankittua työvoimaa tai vuokratyövoimaa ostopalvelujen hankkimista vastaavin edellytyksin. Myös terveydenhuollon ympärivuorokautisessa päivystyksessä

voidaan käyttää hankittua tai vuokrattua työvoimaa täydentävästi. Laajempi hankitun/vuokratun työvoiman käyttö ympärivuorokautisessa päivystyksessä on sallittua tilapäisesti tai henkilöstön saatavuusongelmissa.

Sosiaalihuollon asiakkaan palvelutarpeen arviointia ja päätöksentekoa sosiaali-palvelun antamisesta ei voi antaa yksityisen palveluntuottajan tai siltä hankitun taikka vuokratun henkilöstön tehtäväksi. Ostopalveluna annettavassa perusterveydenhuollossa ja sen yhteydessä toteutettavissa erikoissairaanhoidon palveluissa, jotka eivät vaadi erikoissairaanhoidon sairaala- tai poliklinikkaolosuhteita, voidaan sen sijaan tehdä hoidon tarpeen arviointia ja hoitoratkaisuja. Työvoimaksi hankittu/vuokrattu lääkäri tai hammaslääkäri voi edellä todetun lisäksi tehdä hoidon tarpeen arvioinnin ja hoitoratkaisuja myös ympärivuorokautisessa päivystyksessä sekä hoidettaessa erikoissairaanhoidon otettua potilasta.

Yritykset tekevät yhteistyötä myös pelastustoimen kanssa, erityisesti kriittisen infrastruktuurin turvaamisen osalta. Yritysten kanssa tehtävässä yhteistyössä tärkeimpinä tahoina ovat kriittisen infrastruktuurin ylläpidosta vastaavat yritykset kuten esimerkiksi sähkö-, energia ja teleyritykset sekä laissa pelastustoimen laitteista tarkoitetut asennusliikkeet ja tarkastuslaitokset.

2.3 Hyvinvointialueen suhde järjestöihin

Järjestöjen toiminnot täydentävät julkisia palveluita. Järjestöjen tarjoama tuki voi olla esimerkiksi osa palveluketjua tai -kokonaisuutta. Osa järjestöistä toimii myös markkinaehtoisten palvelujen tuottajina.

Sote-järjestämislain mukaan hyvinvointialueen on tehtävä yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa, ja edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Järjestöt tavoittavat laajasti hyvinvointialueen asukkaita, ja niiden toiminnan avulla edistetään ja vahvistetaan asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta. Paikalliset ja alueelliset järjestöt ovat usein merkittäviä yhteiskunnallisia vaikuttajia sekä työllistäjiä, ja ne järjestävät paljon hyvinvointia edistäviä harrastus- ja virkistystoimintoja. Esimerkiksi pelastustoimessa sopimuspalokuntien ja pelastusalan järjestöjen merkitys niin palvelujen tuotannossa kuin toiminnan kehittämisessä on suuri.

Järjestöjen tukihenkilöt ja vapaaehtoistyö suositellaan otettavan tiiviiksi osaksi hyvinvointialueiden palvelukokonaisuuksia. Oman alansa asiantuntemuksen li-

säksi järjestöt voivat tukea hyvinvointialuetta muun muassa asukkaiden osallistamisessa ja kuulemisessa. Järjestökumppanuuksien kautta hyvinvointialue saa järjestöjen osaamisen mukaan palveluiden kehittämiseen ja hyvinvointialueen päätöksentekoon.

3 Päätöksenteko

3.1 Asukkaiden äänioikeus

Aluevaltuusto, aluehallitus ja hyvinvointialuejohtaja johtavat hyvinvointialuetta kokonaisuutena ja sen asukkaiden etujen mukaisesti. Hyvinvointialueiden täysi-ikäisillä asukkailla on äänioikeus hyvinvointialueella toimitettavissa aluevaaleissa, jossa valitaan valtuutetut ja varavaltuutetut hyvinvointialueen ylimpään päätöksentekaelimeen, aluevaltuustoon.

Ensimmäisten aluevaalien vaalipäivä on sunnuntai 23.1.2022. Aluevaltuuston toimikausi alkaa 1.3.2022 ja kestää 31.5.2025 saakka. Jatkossa aluevaalit toimitetaan kuntavaalien yhteydessä joka neljäs vuosi ja aluevaltuuston toimikausi alkaa kesäkuun alusta.

Aluevaalit toimitetaan **välittöminä, salaisina ja suhteellisina**. Kaikilla äänioikeutetuilla on yhtäläinen äänioikeus. Hyvinvointialue muodostaa yhden vaalipiirin, eikä hyvinvointialuetta jaeta sisäisiin vaalipiireihin, eli käytössä ei ole niin kutsuttuja kuntakiintiöitä.

Äänioikeus aluevaaleissa määräytyy vastaavalla tavalla kuin kuntavaaleissa: äänioikeutettu on jokainen viimeistään vaalipäivänä 18 vuotta täyttävä henkilö, joka on

- a) Suomen tai muun EU:n jäsenvaltion taikka Islannin tai Norjan kansalainen ja jonka kotikunta on joku kyseiseen hyvinvointialueeseen kuuluva kunta 51. päivänä ennen vaalipäivää; tai
- b) muun valtion kansalainen, jonka kotikunta on joku kyseiseen hyvinvointialueeseen kuuluva kunta 51. päivänä ennen vaalipäivää ja jolla on ollut yhtäjaksoisesti kotikunta Suomessa kahden vuoden ajan laskettuna 51. päivästä ennen vaalipäivää; tai
- c) EU:n tai Suomessa toimivan kansainvälisen järjestön palveluksessa ja jolla on asuinpaikka kyseiseen hyvinvointialueeseen kuuluvassa kunnassa 51. päivänä ennen vaalipäivää edellyttäen, että hänen tietonsa on talletettu hänen pyynnöstään väestötietojärjestelmään ja että hän on kirjallisesti ilmoittanut Digi- ja väestötietovirastolle viimeistään 52. päivänä ennen vaalipäivää haluavansa käyttää äänioikeuttaan aluevaaleissa.

Äänioikeuden lisäksi hyvinvointialueen asukkailla on äänestysoikeus hyvinvointialueen kansanäänestyksissä. Asukkailla ja palvelujen käyttäjällä on lisäksi oikeus osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan esimerkiksi tekemällä aloitteita.

3.2 Alueen toimielimet

Hyvinvointialueella on oltava aluevaltuuston lisäksi aluehallitus ja tarkastuslautakunta. Kaksikielisillä hyvinvointialueilla (Itä-Uusimaa, Länsi-Uusimaa, Keski-Pohjanmaa, Kymenlaakso, Pohjanmaa, Vantaa-Kerava, Varsinais-Suomi + Helsinki) tulee olla myös kansalliskielilautakunta, jonka jäseniksi valitaan hyvinvointialueen kielivähemmistöön kuuluvia henkilöitä. Lapin hyvinvointialueella tulee olla saamen kielen lautakunta, jonka jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä. Muut toimielimet ovat hyvinvointialueen päätettävissä. Aluehallituksen sekä tarkastuslautakunnan ja muiden lautakuntien jäsenet valitaan aluevaltuuston kokouksessa.

3.2.1 Aluevaltuusto

Hyvinvointialueella on aluevaltuusto, joka vastaa hyvinvointialueen toiminnasta ja taloudesta sekä käyttää hyvinvointialueen päätösvaltaa. Aluevaltuusto on hyvinvointialueen korkein päättävä elin. Yksittäisillä edustajilla on mahdollisuus saada haluamiaan asioita vireille. Valtuusto päätöksillään joko hyväksyy tai hylkää aluehallituksen esitykset. Aluevaltuuston tehtävänä on vastata myös siitä, että asukkailla on käytössään monipuolisia osallistumisen mahdollisuuksia. Aluevaltuusto päättää viime kädessä siitä, että hyvinvointialueella otetaan käyttöön parhaat ja vaikuttavimmat toimintatavat, jotka ovat eduksi koko hyvinvointialueen kannalta. **Ensimmäinen aluevaltuusto aloittaa 1.3.2022.**

Valtuuston tehtävänä on muun muassa päättää:

- hyvinvointialuestrategiasta
- sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategiasta
- pelastustoimen palvelutasosta
- hyvinvointialueen hallintosäännöstä¹
- hyvinvointialueen talousarviosta ja taloussuunnitelmasta
- omistajaohjauksen periaatteista ja konserniohjeesta
- liikelaitokselle asetettavista toiminnan ja talouden tavoitteista
- varallisuuden hoidon sekä rahoitus- ja sijoitustoiminnan perusteista

¹ Hallintosääntö on kokoelma erilaisia määräyksiä, joiden perustella hallinto tulee järjestää. Hallintosäännössä aluevaltuusto määrää hyvinvointialueen hallinnon ja toiminnan järjestämiseen liittyvistä asioista, päätöksenteko- ja hallintomenettelyyn liittyvistä asioista ja aluevaltuuston toimintaan liittyvistä asioista. Näitä asioita ovat muun muassa taloudenhoito, mahdollinen toimivallan siirtäminen ja kokousmenettelyt. Aluevaltuusto voi hallintosäännössä siirtää toimivaltaansa hyvinvointialueen muille toimielimille, luottamushenkilöille ja viranhaltijoille. Toimivaltaa ei kuitenkaan saa siirtää asioissa, joista aluevaltuuston on esim. voimaantuloaissa olevan säännöksen mukaan päätettävä.

- sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista
- palveluista ja muista suoritteista perittävien maksujen yleisistä perusteista sekä hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvista palveluista perittävistä asiakasmaksuista
- takaussitoumuksen tai muun vakuuden antamisesta toisen velasta
- jäsenten valitsemisesta toimielimiin
- taloudellisten etuuksien perusteista
- hyvinvointialueen tilintarkastajien valitsemisesta
- tilivelvollisten nimeämisestä
- hyvinvointialueen tilinpäätöksen hyväksymisestä ja vastuuvapaudesta
- muista aluevaltuuston päätettäviksi säädetyistä ja määrätyistä asioista

Valtuutettujen lukumäärästä päättää aluevaltuusto. Valtuutettuja valitaan pariton lukumäärä hyvinvointialueen asukasluvun² perusteella seuraavasti:

Asukasluku	Valtuutettuja vähintään
enintään 200 000	59
200 001—400 000	69
400 001—600 000	79
yli 600 000	89

² Asukasluku määräytyy väestötietojärjestelmään talletettujen tietojen mukaan vaalivuotta edeltävän vuoden marraskuun 30 päivän päättyessä.

Ensimmäisten vaalien osalta valtuutettujen määrä määräytyy kuitenkin väestötietojärjestelmässä 31.8.2021 olleiden tietojen mukaan. Valittavien aluevaltuutettujen lukumäärät vuoden 2022 aluevaaleissa kullakin hyvinvointialueella ovat seuraavat:

- 59 valtuutettua (11 hyvinvointialuetta): Keski-Pohjanmaan, Kainuun, Itä-Uudenmaan, Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Kymenlaakson, Pohjois-Karjalan, Kanta-Hämeen, Pohjanmaan, Lapin sekä Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueet.
- 69 valtuutettua (6 hyvinvointialuetta): Keski-Uudenmaan, Päijät-Hämeen, Satakunnan, Pohjois-Savon, Keski-Suomen sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueet.
- 79 valtuutettua (4 hyvinvointialuetta): Pohjois-Pohjanmaan, Länsi-Uudenmaan, Varsinais-Suomen sekä Pirkanmaan hyvinvointialueet.

3.2.2 Aluehallitus

Aluehallituksen jäsenet valitsee aluevaltuusto. Aluehallituksessa on vähemmän edustajia kuin valtuustossa. Aluehallitus johtaa hyvinvointialueen toimintaa, hallintoa ja taloutta. Aluehallituksen tulee lisäksi asettaa hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimet eri väestöryhmien vaikuttamismahdollisuuksien turvaamiseksi. Näitä ovat nuorisovaltuusto, vammais- ja vanhusneuvosto.

Aluehallituksen tulee:

- vastata hyvinvointialueen hallinnosta ja taloudenhoidosta
- vastata aluevaltuuston päätösten valmistelusta, täytäntöönpanosta ja laillisuuden valvonnasta
- valvoa hyvinvointialueen etua ja, jollei hallintosäännössä toisin määrätä, edustaa hyvinvointialuetta ja käyttää sen puhevaltaa
- edustaa hyvinvointialuetta työnantajana ja vastata hyvinvointialueen henkilöstöpolitiikasta
- vastata hyvinvointialueen toiminnan yhteensovittamisesta
- vastata hyvinvointialuekonsernin omistajaohjauksesta sekä hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvien palvelujen muiden tuottajien ohjauksesta ja valvonnasta
- huolehtia hyvinvointialueen sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnan järjestämisestä
- huolehtia hyvinvointialueen sisäisen tarkastuksen järjestämisestä
- järjestää hyvinvointialueen riippumaton sisäinen tarkastus.

3.2.3 Tarkastuslautakunta

Aluevaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Lautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla valtuutettuja.

Tarkastuslautakunta valmistelee aluevaltuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat. Tarkastuslautakunnan keskeisimpinä tehtävinä on arvioida, ovatko aluevaltuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet hyvinvointialueella ja hyvinvointialuekonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla sekä arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista.

Tarkastuslautakunta myös huolehtii hyvinvointialueen ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta. Tarkastuslautakunta valvoo sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuksien noudattamista ja antaa ilmoitukset tiedoksi valtuustolle.

Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa aluevaltuustolle kullakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Arviointikertomus käsitellään aluevaltuustossa tilinpäätöksen yhteydessä. Lautakunta voi antaa aluevaltuustolle muitakin tarpeellisina pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista.

Aluehallitus antaa aluevaltuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aiheita.

3.2.4 Kansalliskielilautakunta ja saamen kielen lautakunta

Kaksikielisellä hyvinvointialueella on kansalliskielilautakunta. Lautakunnan jäseniksi valitaan hyvinvointialueen kielivähemmistöön kuuluvia henkilöitä.

Kansalliskielilautakunnan tehtävänä on

1. selvittää, arvioida ja lausua siitä, miten aluevaltuuston päätökset vaikuttavat kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiseen;
2. selvittää, arvioida ja määritellä hyvinvointialueen vähemmistökielellä tarjottavien palvelujen tarvetta sekä seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua;
3. selvitysten, arvioinnin ja seurannan perusteella tehdä aluehallitukselle ehdotuksia toimenpiteiksi kielivähemmistön palvelujen ja palveluketjujen kehittämiseksi sekä henkilöstön kielitaitovaatimuksista ja kielitaidon kehittämisestä; sekä

4. tehdä ehdotuksia kaksikielisten hyvinvointialueiden yhteistyötä ja työnjakoa koskevan sopimuksen sisällöstä, antaa sopimuksesta lausunto aluevaltuustolle sekä seurata sopimuksen toteutumista.

Lautakunnan on annettava vuosittain aluehallitukselle kertomus kielivähemmistön palvelujen toteutumisesta. Aluehallitus antaa aluevaltuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin lautakunnan antama kertomus antaa aihetta.

Lapin hyvinvointialueella on **saamen kielen lautakunta**. Lautakunnan jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä. Vähintään 40 prosenttia lautakunnan jäsenistä on nimettävä Saamelaiskäräjien sekä kolttien kyläkokouksen esittämistä henkilöistä siten, että kyläkokous esittää näistä yhtä henkilöä.

3.3 Hyvinvointialuejohtaja

Hyvinvointialuejohtajan valitsee aluevaltuusto. Hyvinvointialuejohtaja voidaan valita joko toistaiseksi tai määräajaksi ja hän on virkasuhteessa hyvinvointialueeseen. Jos hyvinvointialuejohtajan johtajanvaalissa kukaan ei ole saanut yli puolta annetuista äänistä, toimitetaan uusi vaali kahden eniten ääniä saaneen välillä. Tässä vaalissa eniten ääniä saanut tulee valituksi.

Hyvinvointialuejohtajalla on oikeus käyttää puhevaltaa aluehallituksen puolesta sekä saada hyvinvointialueen viranomaisilta tietoja ja nähtäväkseen asiakirjoja, jollei salassapitoa koskevista säännöksistä muuta johdu. Hyvinvointialuejohtaja johtaa aluehallituksen alaisena hyvinvointialueen hallintoa, taloudenhoitoa ja muuta toimintaa.

Hyvinvointialueen ja hyvinvointialuejohtajan on tehtävä johtajasopimus, jossa sovitaan hyvinvointialueen johtamisen edellytyksistä. Johtajasopimuksen hyväksyy aluehallitus. Johtajasopimukseen voidaan ottaa määräyksiä hyvinvointialuejohtajan ja aluehallituksen puheenjohtajan työnjaosta hyvinvointialueen johtamisessa. Otettaessa sopimukseen työnjakoa koskevia määräyksiä on otettava huomioon, mitä hallintosäännössä määrätään.

3.4 Luottamushenkilöt

Hyvinvointialueen luottamushenkilöitä ovat valtuutetut ja varavaltuutetut, hyvinvointialueen (tai hyvinvointiyhtymän) toimielimiin valitut jäsenet ja muut hyvinvointialueen luottamustoimiin valitut henkilöt. Tehtävänsä perusteella toimielimen jäseneksi valittu hyvinvointialueen viranhaltija tai työntekijä ei ole hyvinvointialueen luottamushenkilö.

Hyvinvointialueen luottamustoimeen on vaalikelpoinen henkilö, joka on kyseisen hyvinvointialueen asukas, jolla on jollakin hyvinvointialueella äänioikeus

aluevaaleissa sinä vuonna, jona valtuutetut valitaan tai vaali muuhun luottamustoimeen toimitetaan, ja joka ei ole vajaavaltainen.

Hyvinvointialueen luottamustoimeen voidaan valita vain henkilö, joka on suostunut ottamaan toimen vastaan. Valtuustoehdokkaaksi voidaan asettaa vain henkilö, joka on antanut kirjallisen suostumuksensa valtuutetun toimen vastaanottamiseen.

Vaalikelpoinen aluevaltuustoon puolestaan ei ole:

1. valtion virkamies, joka hoitaa välittömästi hyvinvointialuetta koskevia valvontatehtäviä;
2. hyvinvointialueen palveluksessa oleva henkilö, joka toimii aluehallituksen tai lautakunnan tehtäväalueen tai hyvinvointialueen liikelaitoksen johtavassa tehtävässä tai sellaiseen rinnastettavassa vastuullisessa tehtävässä;
3. hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa oleva henkilö, joka asemaltaan voidaan rinnastaa 2 kohdassa tarkoitettuun hyvinvointialueen palveluksessa olevaan henkilöön;
4. hyvinvointiyhtymän jäsenenä olevan hyvinvointialueen aluevaltuuston osalta hyvinvointiyhtymän palveluksessa oleva henkilö, joka asemaltaan voidaan rinnastaa 2 kohdassa tarkoitettuun hyvinvointialueen palveluksessa olevaan henkilöön.

Hyvinvointialueen luottamushenkilöllä on oikeus saada vapaata työstään hyvinvointialueen toimielimen kokoukseen osallistumista varten. Työnantajalle tulee ilmoittaa tarvittavasta vapaasta viimeistään 14 päivää ennen kokouspäivää.

Luottamushenkilölle maksetaan kokouspalkkiota, korvausta ansionmenetyksestä ja kustannuksista, joita luottamustoimen vuoksi aiheutuu (esim. sijaisen palkkaaminen tai lastenhoidon järjestäminen) sekä matkakustannusten korvausta ja päivärahaa.

Luottamushenkilön tulee edistää hyvinvointialueen ja sen asukkaiden etua sekä toimia luottamustehtävässään arvokkaasti tehtävän edellyttämällä tavalla. Puheenvuoroissa tulee pysyä käsiteltävässä asiassa, eikä niitä tule pitkittää tarpeettomasti. Kokouksen puheenjohtajan tulee puuttua epäasialliseen käytökseen, ja tarvittaessa pyytää häiritsevästi käyttäytyvää henkilöä poistumaan kokouksesta.

3.5 Kokouskäytännöt

Aluevaltuusto kokoontuu päättämääränsä aikoina, ja silloin kun aluevaltuuston puheenjohtaja katsoo sen tarpeelliseksi. Aluevaltuuston kutsuu koolle puheenjohtaja.

Väliaikainen valmistelutoimielin valmistelee ensimmäisen aluevaltuuston ensimmäisessä kokouksessa käsiteltävät asiat ja kutsuu valtuutetut kokoukseen. Iältään vanhin valtuutettu johtaa puhetta siihen saakka, kunnes valtuusto on valinnut puheenjohtajan ja varapuheenjohtajat.

Vuodesta 2025 alkaen kokouskutsun aluevaltuuston ensimmäiseen kokoukseen antaa aluehallituksen puheenjohtaja, ja kokouksen avaa iältään vanhin läsnä oleva valtuutettu, joka johtaa puhetta, kunnes aluevaltuuston puheenjohtaja ja varapuheenjohtajat on valittu.

Kokouskutsussa on ilmoitettava käsiteltävät asiat. Kokouskutsu on lähetettävä vähintään neljä päivää ennen kokousta. Samassa ajassa on kokouksesta tiedotettava yleisessä tietoverkossa. Kokouskutsu voidaan lähettää sähköisesti, jos hyvinvointialue huolehtii, että tähän tarvittavat tekniset välineet ja yhteydet ovat käytettävissä. Aluevaltuusto voi käsitellä asian, joka on mainittu kokouskutsussa, ja joka on aluehallituksen valmisteleva.

Aluevaltuusto on päätösvaltainen, kun vähintään kaksi kolmasosaa valtuutetuista on läsnä. Muu toimielin kuin aluevaltuusto on päätösvaltainen, kun yli puolet jäsenistä on läsnä. Toimielimen päätöksistä pidetään pöytäkirjaa. Jos asiasta ollaan yksimielisiä, puheenjohtaja toteaa päätöksen. Muussa tapauksessa puheenjohtaja toteaa ehdotukset, joita ei kannatuksen puuttuessa oteta äänestettäväksi, ja ehdotukset, joista äänestetään. Äänestys toimitetaan avoimesti. Kannanoton voi ilmaista äänestämällä **”jaa” tai ”ei”**. Päätökseksi tulee ehdotus, joka on saanut eniten ääniä, tai äänten mennessä tasan ehdotus, jota puheenjohtaja on äänestänyt.

Aluevaltuuston kokoukset ovat julkisia, jollei kokouksessa käsitellä sellaista asiaa, joka olisi julkisuuslain ([621/1999](#)) tai muulla lailla säädetty salassa pidettäväksi. Muiden toimielinten kokoukset ovat julkisia vain, jos toimielin niin päättää. Yleisöllä tulee olla mahdollisuus seurata julkisia kokouksia.

3.6 Sähköinen päätöksentekomenettely

Kokouksia voidaan järjestää varsinaisesti paikan päällä tai sähköisessä toimintaympäristössä. Sähköisessä kokouksessa hyvinvointialueen tulee huolehtia tietoturvallisuudesta, ja siitä, etteivät salassa pidettävät tiedot ole ulkopuolisen saatavissa.

Aluevaltuuston ja muiden toimielinten julkisia kokouksia lukuun ottamatta toimielimen päätöksenteko voi tapahtua suljetussa sähköisessä päätöksentekomenettelyssä. Käsiteltävät asiat tulee yksilöidä kokouskutsussa ja mainita, mihin mennessä asia voidaan käsitellä sähköisessä päätöksentekomenettelyssä.

Asia on käsitelty, kun kaikki toimielimen jäsenet ovat ilmaisseet kantansa asiaan ja käsittelyn määräaika on päättynyt. Asia siirtyy kokouksen käsiteltäväksi, jos yksikin jäsen sitä vaatii tai on jättänyt kantansa ilmaisematta. Sähköisessä päätöksentekomenettelyssä tehtyjä päätöksiä koskeva pöytäkirja voidaan tarkastaa ennen kokousta.

4 Demokratian edistäminen

4.1 Hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimet

Aluehallituksen on asetettava nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen **nuorisovaltuusto** tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä, ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamiseksi hyvinvointialueen **vanhusneuvosto** sekä vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen **vammaisneuvosto**. Näiden vaikuttamistoimielinten jäsenet valitaan hyvinvointialueen kunnissa toimivien vastaavien vaikuttamistoimielinten jäsenistä siten, että kustakin vaikuttamistoimielimestä valitaan vähintään yksi edustaja. Lisäksi vaikuttamistoimielimiin voidaan valita muita henkilöitä. Aluehallituksen on huolehdittava vaikuttamistoimielinten toimintaedellytyksistä.

Vaikuttamistoimielimille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä lasten ja nuorten, ikääntyneen väestön tai vammaisten henkilöiden ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta, ja vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen hyvinvointialueella: ne ovat lakisääteisiä, mutta niillä ei ole päätösvaltaa.

4.2 Asukkaiden osallisuus ja demokratia

Uudistuksessa halutaan vahvistaa asukkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa omaan asuinympäristöönsä ja päätöksentekoon.

Asukkaat voivat asettua ehdolle ja äänestää aluevaaleissa ja heillä on myös äänestys oikeus mahdollisessa hyvinvointialueen kansanäänestyksessä. Hyvinvointialueen kaikenikäiset asukkaat ja palveluiden käyttäjät voivat tehdä myös suoraan aloitteita hyvinvointialueen toimintaa koskevista asioista.

Asukkaita on kuultava keskeisesti heidän elämänsä ja arkiympäristöönsä vaikuttavissa päätöksissä. Aluevaltuuston on pidettävä huolta, että osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat monipuolisia ja vaikuttavia.

Osallisuus, osallistuminen ja avoin hallinto lisäävät päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja vahvistavat alueellista demokratiaa. Hyvinvointialueen tehtävänä on vastata aiempaa paremmin ja monipuolisemmin kansalaisten tarpeisiin, siten että saatavilla on oikea-aikaisia ja laadukkaita palveluita asuinpaikasta, iästä, sukupuolesta ja elämäntilanteesta riippumatta.

Asukkaiden mahdollisuus vaikuttaa omiin palveluihinsa parantaa niiden laatua ja vaikuttavuutta. Alueen asukkaiden ja palveluiden järjestäjän jatkuvan vuoropuhelun sekä yhteisen kehittämisen avulla saadaan selville asukkaiden odotuksia ja tarpeita. Asukasnäkökulmaa lisäävien toimintatapojen avulla muodostetaan monipuolinen ymmärrys asukkaiden ja palvelujen käyttäjien tarpeista ja odotuksista.

Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää muun muassa:

- järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä asukasraateja
- selvittämällä palvelujen käyttäjien mielipiteitä ennen päätöksentekoa
- valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia hyvinvointialueen toimieliiniin
- suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa
- järjestämällä mahdollisuuksia osallistua hyvinvointialueen talouden suunnitteluun
- tukemalla asukkaiden sekä järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua.

Digitaalisen osallistumisen tavat myös mahdollistavat osallistumisen missä, ja milloin vain, ja digitaalisuutta voi hyödyntää muun muassa ihmisten saavuttamisessa. Lisäksi asiakaspalautteen keruu ja käyttö osana palveluiden suunnittelua on tärkeää. Eri tahojen, kuten asukkaiden, asiakkaiden, järjestöjen ja yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua tulee tukea.

Hyvinvointialue voi määritellä hallintosäännössä ja tarkemmin vielä osallisuusohjelmassa, miten asukkaiden osallisuus ja osallistuminen käytännössä toteutetaan alueella. Laki säättää osallistumisen minimin, mutta alue itse päättää, miten kunnianhimoisesti kaikkien asukkaiden ääni halutaan saada kuuluviin.

4.3 Asukasosallisuuden hyödyt

Uudet osallistumismuodot mahdollistavat asukkaiden äänen yhdenvertaisen kuulumisen alueen sisällä myös vaalien välillä. Asukkaiden äänen välittäminen päätöksentekoon edellyttää osallistumistapojen moninaisuutta, joten kaikille pitäisi löytyä itselle sopiva tapa osallistua. Asukkaiden osallistumisesta on hyötyä luottamushenkilölle, asukkaalle ja hyvinvointialueelle.

Monipuolisten osallistumismenetelmien avulla luottamushenkilö pääsee vuorovaikutukseen asukkaiden eli äänestäjien kanssa. Näin luottamushenkilö saa ajantasaista tilannekuvaa asukkaiden mielipiteistä, julkinen keskustelu rikas-

tuu, ja keskustelut mahdollistavat luottamushenkilön oman mielipiteen kertomisen. Asukkaiden osallistumisen avulla luottamushenkilöt saavat taustatukea ja liikkumavaraa vaikeiden päätösten tekemiseen, sekä saa luottamusta ja arvostusta tekemäänsä työtä kohtaan, kun se tulee näkyväksi ja tutuksi asukkaille.

Hyvinvointialueen asukas saa parempia palveluja, kun palveluiden järjestäjä kuulee asukkaiden tahdon. Monipuolisten osallistumismenetelmien avulla asukkaat pääsevät vaikuttamaan itselleen merkityksellisiin asioihin, ja saavat oman äänensä ja mielipiteensä kuuluviin. Keskustelun rikastuminen mahdollistaa useampien näkökulmien kuulluksi tulemisen ja vastakkainasettelun vähemmän. Hyvinvointialueen asukkaat saavat vahvistettua myös omaa tietotaitoaan monipuolisten osallistumismenetelmien avulla.

Myös hyvinvointialue hyötyy asukkaiden osallistumisesta. Asukkaiden mukaan ottaminen päätöksenteon valmisteluun alkuvaiheessa sitouttaa asukkaita ja helpottaa päätösten toimeenpanoa, ja rikastuttaa yhteiskunnallista keskustelua tuomalla asukkaiden mielipiteitä asiantuntijoiden ja luottamushenkilöiden näkemysten rinnalle. Asukkaiden osallistuminen parantaa tilannekuvaa palveluista ja asukkaiden mielipiteistä, sekä antaa syvempää ymmärrystä päätöksenteon tueksi esimerkiksi mielipidetiedustelujen ja kyselytutkimuksien avulla. Monipuolisten osallistumismenetelmien avulla hyvinvointialue pääsee edelläkävijöiden joukkoon osallistumisen kehittämisessä, ja lisää alueella kiinnostusta julkista keskustelua ja yhteistä päätöksentekoa kohtaan.

4.4 Viestintä

Aktiivinen, monikanavainen, ymmärrettävä ja oikea-aikainen viestintä luo edellytyksiä osallistumiselle ja vaikuttamiselle. Hyvinvointialueen on tärkeää ylläpitää säännöllistä viestintää ja vuoropuhelua asukkaiden ja palvelujen käyttäjien kanssa. Viestintä on myös keskeinen osa aluevaltuutetun työtä.

Hyvinvointialueen toiminnasta on tiedotettava hyvinvointialueen asukkaille, palvelujen käyttäjille sekä järjestöille ja muille yhteisöille. Hyvinvointialueen tulee antaa riittävästi tietoja hyvinvointialueen järjestämistä palveluista, taloudesta, hyvinvointialueen hallinnossa valmistelussa olevista asioista ja niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Hyvinvointialueen on tiedotettava siitä, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Hyvinvointialueen on huolehdittava, että toimielinten käsittelyyn tulevien asioiden valmistelusta annetaan esityslistan valmistuttua yleisen tiedonsaannin kannalta tarpeellisia tietoja yleisessä tietoverkossa hyvinvointialueen verkkosi-

vustolla. Hyvinvointialueen on verkkoviestinnässään huolehdittava, että salassa pidettäviä tietoja ei viedä yleiseen tietoverkkoon ja että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja viestinnässä toteutuu.

Viestinnässä on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä ja otettava huomioon hyvinvointialueen eri asukasryhmien tarpeet. Viestinnässä on käytettävä esteettömiä ja saavutettavia menetelmiä. Tiedonsaantia ja vaikuttamismahdollisuuksia voidaan merkittävästi parantaa hyödyntämällä digitaalisia palveluita.

Loppusanat

Tätä kirjoittaessa aluevaaleihin on aikaa noin kolme kuukautta. Olemme koonneet oppaaseen tärkeimpiä asioita, mitä aluevaaleissa ehdolle asettuvan ja myöhemmin valitun aluevaltuutetun on hyvä tietää hyvinvointialueesta ja sen toiminnasta.

Hyvinvointialueiden vastuulla on merkittävä osa suomalaisten julkisten palveluiden järjestämisestä ja tuottamisesta. Tämän takia ei ole merkityksetöntä, ketkä asioista ovat päättämässä hyvinvointialueella. Aluevaltuuston jäsenellä on tärkeä rooli ja paljon vastuuta hyvinvointialueella.

Sote-uudistus on Suomen historian yksi merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista. Aluevaaleihin ehdolle asettuvalla on historiallisestikin merkittävä mahdollisuus olla rakentamassa kokonaan uutta hyvinvointialuetta.

Toivomme ehdokasasettelun olevan runsasta, ja erityisesti toivomme, että hyvinvointialueiden asukkaat löytävät tiensä äänestyspaikoille.

Opas on kirjoitettu yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, sisäministeriön, oikeusministeriön, valtiovarainministeriön, Kuntaliiton, Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajien ja Sitran kanssa.

Menestystä valtuustotyöhön!

Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2021

Linkkejä ja lukemistoa

Hyödyllisiä nettisivuja

<https://vaalit.fi/aluevaalit>

<https://soteuudistus.fi/etusivu>

<https://intermin.fi/pelastustoimenuudistus>

<https://kt.fi>

<https://www.kuntaliitto.fi/>

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen keskeisimmät lait

[Laki hyvinvointialueesta 611/2021](#)

[Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021](#)

[Laki pelastustoimen järjestämisestä 613/2021](#)

[Hyvinvointialue- ja maakuntajakolaki 614/2021](#)

[Laki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla 615/2021](#)

[Laki sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaanpanosta 616/2021](#)

[Laki hyvinvointialueiden rahoituksesta 617/2021](#)

Muut oppaat ja aineistot

[Kaksikielisten hyvinvointialueiden valmistelun tukiaineisto \(2021\)](#)

[Järjestöt maakunnan kumppanina \(2018\)](#)

[Järjestöjen rooli maakunta- ja sote-uudistuksessa \(2018\)](#)

[Vaalikelpoisuus aluevaltuustoon - Kuntaliiton yleiskirje](#)

[Valbarhet till välfärdsområdesfullmäktige - Cirkulär](#)

[SOTE-sopimus 1.9.2021](#)

[Käsikirja demokratiakokeilujen toteuttamiseen ja osallisuuden vahvistamiseen nopeasti muuttuvassa maailmassa](#)

Puolue- ja järjestötoiminnan malleja maailmalla. Kuinka osallistaa, aktivoida ja innostaa ihmisiä?